

Zaprimljeno: 26.09.2011.

UDK: 376.5 : 159.97

159.97 : 794.9

Izvorni znanstveni članak

KOCKANJE ZAGREBAČKIH ADOLESCENATA – ULOGA PSIHOPATSKIH OSOBINA, RIZIČNOG I DELINKVENTNOG PONAŠANJA¹

Dora Dodig

Neven Ricijaš

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Odsjek za poremećaje u ponašanju

SAŽETAK

U radu je prikazan dio rezultata pilot istraživanja kockanja adolescenata iz Grada Zagreba. Istraživanje je provedeno tijekom ožujka 2010. godine u tri zagrebačke srednje škole: (1) III. gimnazija, (2) III. ekonomska škola, te (3) Škola za cestovni promet. Ukupno je sudjelovao 261 učenik ($M=58,2\%$, $\bar{Z}=41,8\%$) od prvog do završnog razreda svojeg srednjoškolskog obrazovanja. Raspon dobi ispitanika kreće se od 13 do 19 godina ($M_{dob}=16,51$; $SD_{dob}=1,15$). Cilj ovog rada je utvrditi doprinos psihopatskih osobina ličnosti, te rizičnog i delinkventnog ponašanja u objašnjenju rizičnosti kockanja. U istraživanju su korišteni (1) Upitnik o osnovnim sociodemografskim obilježjima, (2) South Oaks skala kockanja - verzija za adolescente (South Oaks Gambling Screen - SOGS-RA; Winters, Stinchfield i Fulkerson, 1993), (3) Inventar psihopatskih osobina mladih (Andershed, Kerr, Stattin i Levander, 2002) te (4) Upitnik samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja (Ručević, Ajduković i Šincek, 2009). Hijerarhijska regresijska analiza provedena je samo na uzorku mladića ($N=150$) budući da djevojke nisu značajno zastupljene u skupini rizičnih/problematičnih kockara. Rezultati pokazuju kako su najbolji prediktori rizičnosti kockanja mladića krađe i razbojništva, te rizična spolna ponašanja, odnosno da se drugim rizičnim ponašanjem dobro može objasniti rizičnost kockanja. Zanimljivo je da faktor Impulzivnost-Neodgovornost prestaje biti značajan prediktor kada se u model uvrsti ponašajni aspekt tj. rizična/delinkventna ponašanja. Ovakvi su nalazi u skladu s inozemnim istraživanjima koja govore u prilog tezi da kockanje, iako po svojim obilježjima specifično ponašanje, ne trebamo promatrati isključivo zasebno, već kao dio „sindroma problematičnog ponašanja“.

Ključne riječi: kockanje, adolescenti, psihopatske osobine, rizično ponašanje, delinkventno ponašanje.

1. UVOD

Kockanje definiramo kao aktivnosti koje uključuju ulaganje novca na neizvjesne događaje uz postojanje rizika i slučaja za veći dobitak (Komisija za produktivnost australske vlade, 1999). Iako je maloljetnicima ilegalno, kockanje adolescenata u svijetu posljednjih je dvadeset godina prepoznato kao rastući problem. Inozemna istraživanja kontinuirano potvrđuju povećanu participaciju maloljetnika u igrama na sreću, te dvostruko veću prevalenciju mladih problematičnih kockara (4 do 8%) u odnosu na odraslu populaciju (1 do 3%) (Shaffer i Hall, 1996, prema Hardoon, Derevensky i Gupta, 2003). Važno je napomenuti da problematično kockanje

smatramo ponašanjem karakteriziranim teškoćama u ograničavanju novaca i/ili vremena potrošenog na kockanje što dovodi do adverzivnih posljedica za samu osobu, njegovu bližu okolinu, te širu zajednicu (Neal, Delfabbro i O'Neil, 2005). U literaturi se za takvo ponašanje uglavnom koristi pojam 'patološko kockanje', no zbog specifičnosti populacije, te medicinske i *pejorativne* konotacije tog pojma, u ovom radu koristi ćemo pojam 'problematično kockanje'.

Kockanje maloljetnika u Republici Hrvatskoj također je zakonom zabranjeno (regulirano je Zakonom o igrama na sreću iz 2009. godine), no praktična iskustva ukazuju na zastupljenost u ovim

¹ Dio rezultata prikazanih u ovom radu prezentiran je na znanstvenoj konferenciji „20. Dani Ramira i Zorana Bujasa“ u Zagrebu, 2011. godine.

aktivnostima, kao i rezultati istraživanja na uzorku zagrebačkih adolescenata (više o kockarskim aktivnostima i rizičnosti u Dodig i Ricijaš, 2011). Na uzorku od ukupno 261 učenika triju srednjih škola, rezultati pokazuju kako je 75% njih kockalo barem jednom u životu, te je utvrđen udio od 62,9% društvenih, 25,7% rizičnih, te čak 11,4% problematičnih kockara. Drugim riječima, gotovo 12% adolescenata obuhvaćenih istraživanjem ima već razvijene probleme vezane uz kockanje tj. osjeća posljedice kockanja na svoje psihosocijalno, obiteljsko i školsko funkcioniranje. Ovakvi su rezultati dobiveni primjenom South Oaks skale kockanja koja dijeli ispitanike u tri skupine (detaljnije opisano u poglavlju Instrumentarij), te ćemo se tom podjelom služiti u ovom radu. No, važno je napomenuti da u literaturi nailazimo na različite kategorizacije. Uz instrumente koji dijele ispitanike u tri skupine (SOGS-RA, Winters, Stinchfield i Fulkerson, 1993; MAGS, Cummings i sur. 1994), postoje i oni koji podrazumijevaju više kategorija. Primjerice, instrument proizašao iz DSM-IV kriterija, NORC DSM Skala problema vezanih uz kockanje (1999), razvrstava ispitanike u četiri skupine: (1) društveni, (2) rizični, (3) problematični i (4) patološki kockari (Hodgins, 2004).

Rizični čimbenici za razvoj problematičnog kockanja mnogobrojni su, a najprediktivniji su muški spol (Nower i Baszcynski, 2004; Felsher, Derevensky i Gupta, 2004; Volberg, 2002), rani početak uključivanja u kockarske aktivnosti, te povijest kockanja unutar vlastite obitelji (Nower i Blasczynski, 2004). Znanstvenici su suglasni da je kockanje povezano s uključivanjem i u druga rizična i delinkventna ponašanja kao što je konzumiranje alkohola i droga (Griffiths i Sutherland, 1998, prema Griffiths 2002), te s nekim specifičnim obilježjima ličnosti (Vitaro, Arsenault i Tremblay, 1997).

Mnoga sveobuhvatna istraživanja kontinuirano potvrđuju da se problematična ponašanja često među mladima javljaju povezano, primjerice zlopotrebljavaju sredstava ovisnosti i delinkventno se ponašaju. Brojne deskriptivne studije kockanja adolescenata potvrđuju snažnu korelaciju između kockanja, alkohola i droga, te delinkvencije (Lesieur i sur., 1991, Proimos i sur., 1998, Vitaro, Ladouceur i Bujold, 1996, Volberg, 1998, Wallisch, 1993, prema Barnes i sur. 1999). No, Lesieur i sur. (1991, prema Barnes i sur., 1999) ističu kako nije sasvim jasno manifestiraju li se takva ponašanja nekim posebnim redosljedom, koegzistiraju li u isto vrijeme ili su, pak, međusobno kauzalno povezana. Iako ova priroda povezanosti nije u potpunosti razjašnjena,

sigurno je da su kockanje, konzumiranje alkohola i droga, te delinkventno ponašanje indikatori globalnog obrasca antisocijalnog i rizičnog ponašanja. Jessor (1977, prema Welte i sur., 2009) taj fenomen naziva „*sindrom problematičnog ponašanja*“, dok ga neki drugi autori (Gottfredson i Hirschi, 1990, Zhang, Welte i Wieczorek, 2002, prema Welte, Barnes i Hoffman, 2004.) nazivaju „*generalni koncept devijantnosti*“ (eng. *general deviance concept*, op.a.) smatrajući da takva ponašanja imaju slične prediktore, te ih u preventivnom i tretmanskom smislu treba gledati kao cjelinu. Kockanje, kao ponašanje koje podrazumijeva izraženu potrebu za uzbuđenjem i preuzimanjem rizika, te za trenutnom gratifikacijom, uz samu činjenicu da je i ilegalno za maloljetnike, lako se uklapa u navedene koncepte. Tako su Petry i sur. (2005, prema Welte i sur., 2009), analizirajući podatke Nacionalne epidemiološke studije o alkoholu i povezanim obilježjima (NESARC) pronašli značajnu povezanost između problematičnog kockanja, antisocijalnog poremećaja ličnosti te zlouporabe alkohola i droga. U prilog povezanosti kockanja i konzumacije psihoaktivnih tvari govori i istraživanje kojim je, na uzorku osoba liječenih metadonskom supstitucijskom terapijom, utvrđena stopa problematičnog kockanja od 7 do 16% (Spunt i sur., 1995, prema Petry, 2001) što je značajno više nego kod redovne populacije. U studiji Feigelmanna i sur. (1995, prema Johansson i sur., 2009) utvrđena je povezanost kockanja i konzumiranja alkohola u posljednjih mjesec dana, te kockanja i konzumiranja alkohola tijekom života (eng. „*lifetime prevalence*“, op.a.). Rezultati istraživanja Ladouceura i sur. (1999) ukazuju na povezanost rizičnog kockanja i konzumacije alkohola. Povezanost rizičnosti kockanja i konzumiranja droga utvrđena je i na studentskoj populaciji (Frank, 1992, prema Welte i sur., 2004). Autor je, analizirajući podatke iz pet studentskih anketa, pronašao da konzumiranje droga i alkohola pozitivno predviđa rezultat na mjeri rizičnosti kockanja, dok su Huang i sur. (2007) na uzorku reprezentativnom za studente sportaše u Sjedinjenim Američkim Državama (N=20.739) utvrdili kako porastom problema vezanih uz kockanje raste i prevalencija zlouporabe droga i alkohola, te rizičnih seksualnih ponašanja.

Veza između problematičnog kockanja i kriminaliteta u populaciji odraslih osoba također je potvrđena brojnim istraživanjima. Primjerice, prevalencija kaznenih djela počinjenih od strane odraslih osoba sa svrhom financiranja kockarskih aktivnosti iznosi između 65 i 89% (Ladouceur i sur., 1994, Lesieur, 1992, Meyer, 1997, prema Magoon,

Gupta i Derevensky, 2005). Najčešća kaznena djela su prijevarena, krađa, preprodaja psihoaktivnih tvari, financijski kriminalitet, pronevjera i krivotvorenje (Ladouceur i sur., 1994, prema Magoon, Gupta i Derevensky, 2005). Winters, Stinchfield i Fulkerson (1993, prema Johansson i sur., 2009) također dolaze do rezultata kako su delinkvencija, uključivanje u ilegalne aktivnosti i uhićenje značajno povezani s problematičnim kockanjem, dok su Feigelman i sur. (1995, prema Johansson i sur., 2009) utvrdili značajnu povezanost kockanja i kriminalnog ponašanja, te kockanja i broja uhićenja. Rezultati studije Ladouceura i sur. (1999) pokazuju sličan trend tj. pozitivnu korelaciju između rezultata na skali rizičnosti kockanja i delinkvencije mjerene metodom samoiskaza. Iako je u inozemnoj literaturi sličnih istraživanja na populaciji adolescenata puno manje, ona pokazuju sličan trend. Yeoman i Griffiths (1996, prema Magoon, Gupta i Derevensky, 2005) istraživali su navike kockanja u populaciji delinkvenata, te su utvrdili da je 3,9% njihovih kaznenih djela bilo vezano uz kockanje, a od toga 89% čine krađe ili teške krađe. Huxley i Carroll (1992, prema Magoon, Gupta i Derevensky, 2005) u svojem istraživanju došli su do sličnog rezultata. Kroz istraživanja provedena na populaciji adolescenata koji zadovoljavaju kriterije za problematično kockanje, potvrdila se hipoteza o većoj vjerojatnosti da će oni počiniti kazneno djelo: 42,4% posuđivalo je i kralo novac za kockanje, 21% razmišljalo je o činjenju kaznenih djela, 24% kralo je novac od roditelja, a 12% počinilo je kazneno djelo krađe (Gupta i Derevensky, 2000). Prevalencija problematičnog kockanja među maloljetnim delinkventima smještenim u institucionalnom tretmanu iznosi 21%, a njih 18 do 35% manifestira određene simptome specifične za problematično kockanje (Derevensky i Gupta, 1998., Westphal i sur., 1998, prema Magoon, Gupta i Derevensky, 2005), što je 9 puta veća stopa prevalencije od one u redovnoj adolescentnoj populaciji, te čak 20 puta veća od one u redovnoj populaciji odraslih.

Poznato nam je i da su istraživači oduvijek bili zainteresirani za istraživanje doprinosa različitih obilježja ličnosti u objašnjavanju ovisničkih i rizičnih ponašanja (Eysenck, 1997, prema Sacco i sur., 2008). Iz prethodnog teksta vidljivo je da se intenzivno i problematično kockanje često javlja kao dio šire konstelacije ponašanja koja uključuju preuzimanje rizika, te je stoga logično za pretpostaviti da su specifični aspekti ličnosti povezani s takvim ponašanjima. Prvenstveno se tu misli na traženje uzbuđenja, impulzivnost i nisku samokontrolu. Pod traženjem uzbuđenja podrazumijeva se sklonost

raznolikim i poticajnim iskustvima, te spremnost na preuzimanje rizika kako bi se takva iskustva i doživjela. Prisjetimo li se definicije kockanja prema kojoj ono u svojim temeljnim obilježjima uključuje preuzimanje rizika i neizvjesnost ishoda, ne iznenađuje da rezultati brojnih studija pokazuju kako su osobe koje zadovoljavaju kriterije za problematično kockanje sklonije traženju uzbuđenja (Blanc i sur., 1996, prema Johansson i sur., 2009).

Impulzivnost je, kao osobina ličnosti, sklonost kratkoročnim nagradama, bez promišljanja i planiranja (Eysenck i sur., 1985, prema Mishra, Lalumiere i Williams, 2010). U prilog važnosti ove osobine u razvoju i održavanju problematičnog/patološkog kockanja dovoljno govori podatak da je ono u svjetskim klasifikacijama bolesti svrstano upravo u skupinu poremećaja kontrole impulsa tj. nagona (DSM-IV, 1996; MKB-X, 1994), a rezultati empirijskih istraživanja na uzorku dječaka u adolescenciji potvrđuju ovu povezanost (Vitaro, Arsenault i Tremblay, 1997). Nedostatak samokontrole je povezan s tendencijom usmjeravanja na trenutne izazove, ignorirajući dugoročne posljedice (Marcus, 2003, prema Mishra, Lalumiere i Williams, 2010), te se svakako radi o konstrukt koji se preklapa s impulzivnosti. Mnoga su istraživanja potvrdila vezu kockanja i niskog stupnja samokontrole (Baron i Dickerson, 1999, Corless i Dickerson, 1989, Freeman i Muraven, 2010, prema Mishra, Lalumiere i Williams, 2010). Autori Gottfredson i Hirschi (1990) smatraju da su sva devijantna ponašanja rezultat istog latentnog obilježja ličnosti i to upravo niske samokontrole. Smatraju da sva takva ponašanja omogućuju laku i trenutnu gratifikaciju bez brige za dugoročne posljedice. Mišljenja su da i nekriminalna ponašanja poput neodgovornog seksualnog ponašanja imaju sličnu podlogu i zovu ih „*događajima teorijski ekvivalentnim kriminalnom ponašanju*“.

O važnosti obilježja ličnosti u razvoju problematičnog kockanja svjedoči i povećana prevalencija problematičnog kockanja u specifičnim populacijama, primjerice kod osoba s antisocijalnim poremećajem ličnosti odnosno psihopatijom. Studije koje su u svojem središtu imale istraživanje povezanosti problematičnog kockanja i antisocijalnog poremećaja ličnosti pokazuju kako je on mnogo zastupljeniji među problematičnim kockarima. Prevalencija antisocijalnog poremećaja ličnosti u redovnoj populaciji kreće se između 0,6 i 3,6% dok je među kockarima mnogo veća: 35% (Cunningham-Williams i sur., 1998, prema Sacco i sur., 2008), 14,5% (Ibanez i sur., 2001, prema Sacco i sur., 2008), 16,5%

(Pietrzak i Petry, 2005, prema Sacco i sur., 2008). Uzmemo li u obzir činjenicu da je antisocijalni poremećaj ličnosti tj. psihopatija snažno povezana s konzumiranjem sredstava ovisnosti i eksternaliziranim poremećajima u ponašanju (Krueger, Markon, Patrick, Benning i Kramer, 2007, prema MacLaren i sur., 2011) ovakav nesrazmjer ne iznenađuje. Potrebno je naglasiti da se problematično kockanje učestalije javlja u populaciji osoba s antisocijalnim poremećajem ličnosti kao rezultat veće izraženosti neke od osobina koje su sastavni dio dijagnostičkih kriterija za ovaj poremećaj ličnosti (npr. impulzivnost, traženje uzbuđenja i nedostatak samokontrole). S obzirom da su adolescenti u središtu istraživačkog interesa u ovom radu, napomenimo da znanstvenici i kliničari nisu suglasni može li se koncept psihopatije koristiti u kontekstu djece i mladih. Središnje pitanje je do koje mjere možemo govoriti o stabilnosti psihopatije od adolescencije do odrasle dobi (Salekin, Rosenbaum i Lee, 2008, prema Andershed, 2010) polazeći od pretpostavke da su neke od osobina karakterističnih za psihopatiju u odrasloj dobi, u adolescenciji razvojno uvjetovane tj. postoji vjerojatnost da ih pojedinac neće manifestirati i u odrasloj dobi. Stoga, kao i zbog *pejorativne* konotacije termina *psihopatija* u ovom će se radu koristiti termin *psihopatske tendencije* ili *psihopatska obilježja ponašanja* (Seagrave i Grisso, 2002, prema Brašnić, Ajduković i Ručević, 2009).

Interes prema kockanju adolescenata, te utvrđivanju korelata za razvoj problematičnog kockanja kod mladih i u inozemnim znanstvenim istraživanjima predstavlja relativno novo područje. Dostupna literatura pokazuje kako su se u objašnjenju rizičnosti kockanja uglavnom odvojeno koristili prediktori u području osobina ličnosti i rizičnog ponašanja, te je stoga jedan od doprinosa ovog rada u sagledavanju oba područja i njihovog doprinosa istovremeno.

U ovom istraživanju konstrukte rizičnog i delinkventnog ponašanja te psihopatije definirat ćemo prema autoricama Brašnić, Ajduković i Ručević (2009) koje su koristile isti instrumentarij. Delinkventno ponašanje definirano je kao ponašanje koje je zabranjeno zakonskim propisima i za koje postoje propisane sankcije, a rizična ponašanja definirana su kao ponašanja koja nisu kršenje pravnih propisa, ali su dosadašnja istraživanja pokazala da često prethode delinkvenciji ili se javljaju uz neka delinkventna ponašanja. Pojam psihopatije definiran je kao konstrukt koji, osim ponašajnih manifestacija antisocijalnog ponašanja, obuhvaća i psihološku strukturu odgovornu za takvo ponašanje – egocentrizam, impulzivnost, plitke emocije,

manjak krivnje, kajanja i empatije, manipulativnost, patološko laganje, te kontinuirano kršenje društvenih normi i očekivanja.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA, ISTRAŽIVAČKO PITANJE I HIPOTEZA

Glavni cilj ovog rada je stjecanje uvida u prirodu povezanosti između socio-demografskih obilježja mladih, nekih obilježja ličnosti i ponašanja s njihovom rizičnosti kockanja, odnosno zanima nas na koji su način dob, vrsta škole i školski uspjeh, uz psihopatske tendencije i manifestiranje rizičnog i delinkventnog ponašanja povezani s problematičnim kockanjem mladih.

Polazimo od pretpostavke da postoji pozitivan odnos između starije dobi, pohađanja strukovne škole, lošijeg školskog uspjeha, uz značajan doprinos impulzivnosti i neodgovornosti, te činjenja imovinskih delikata, konzumiranja psihoaktivnih tvari i rizičnog seksualnog ponašanja u objašnjenju rizičnosti kockanja. Ovakvi se rezultati očekuju temeljem prethodno opisanih inozemnih istraživanja (Vitaro, Arsenault i Tremblay, 1997; Ladouceur i sur., 1994; Lesieur, 1992; Meyer, 1997; Derevensky i Gupta, 1998; Westphal i sur., 1998, prema Magoon, Gupta i Derevensky, 2005, Huang i sur., 2007).

3. METODOLOGIJA

3.1. Uzorak ispitanika

Sudionici istraživanja bili su učenici (N=261) od prvog do završnog razreda različitih srednjoškolskih programa iz Grada Zagreba: 38% učenika gimnazije (III. Gimnazija), 37% učenika četverogodišnje strukovne škole (III. Ekonomska škola) i 25% učenika trogodišnje strukovne škole (Škola za cestovni promet). Uzorak je prigodan i čini ga 58,2% učenika i 41,8% učenica u rasponu od 13 do 19 godina s prosječnom dobi od 16,5 godina (SD_{dob}=1,15). S obzirom da rezultati pokazuju kako je rizično i problematično kockanje fenomen koji se pojavljuje značajno više kod dječaka, neke obrade u ovom istraživanju provedene su samo na uzorku muških sudionika (N=150).

3.2. Instrumentarij

U istraživanju je korišteno nekoliko mjernih instrumenata. *Upitnik o osnovnim sociodemografskim obilježjima* prikupljeni su opći podaci o sudionicima kao što su spol, dob, vrsta škole, razred i školski uspjeh.

Kao mjera rizičnosti kockanja, korištena je **South Oaks skala kockanja – revidirana verzija za adolescente (South Oaks Gambling Scale - SOGS-RA; Winters, Stinchfield i Fulkerson, 1993)**. Riječ je o modificiranoj verziji originalnog instrumenta autora Lesieura i Bluma (1987), ujedno i prvom instrumentu konstruiranom specifično za mjerenje rizičnosti kockanja. Autori su instrument provjerili na uzorku (N=1.616) kliničke i redovne populacije te utvrdili dobre psihometrijske karakteristike. Skala mjeri posljedice kockanja na psihosocijalno funkcioniranje pojedinca. U ovom istraživanju korištena je verzija modificirana za adolescente, SOGS-RA (Winters, Stinchfield i Fulkerson, 1993) u kojoj je broj čestica s 20 reduciran na 12, te su one sadržajno prilagođene razvojnoj dobi ispitanika.

Važno je napomenuti da u literaturi nailazimo na kritike instrumenata za procjenu rizičnosti kockanja, uključujući i SOGS-RA, koji se smatra jednim od zlatnih standarda. Stinchfield i Winters (1998), uzimajući u obzir da visoki udjeli adolescenata koji zadovoljavaju kriterije za problematično kockanje mogu zaista odražavati pravu prirodu problema, navode neke potencijalne nedostatke koji bi mogli dovesti do nerealnih podataka. Kao glavni argument autori navode činjenicu da se pri procjeni rizičnosti adolescenata uzimaju niži kriteriji (4 i više) nego što je to slučaj kod procjene rizičnosti kockanja odraslih osoba (5 i više). Navode i da treba uzeti u obzir da su vodeći instrumenti (uključujući i SOGS) nastali na kliničkom uzorku, a koriste se u redovnoj populaciji. Također, prvenstveno su konstruirani za procjenu rizičnosti kockanja odraslih osoba, a potom modificirani za adolescente. Takav postupak doveo je do mogućeg nerazumijevanja pitanja od strane adolescenata što je potvrđeno u istraživanju Ladouceura i sur. (2000) u kojem su rezultati pokazali smanjivanje udjela adolescenata koji zadovoljavaju kriterije za problematično kockanje za 50%, kada je sudionicima detaljno objašnjeno značenje svake pojedine čestice. Uz to Ladouceur i sur. (2005) pretpostavljaju da neki problemi uslijed kockanja nemaju istu ozbiljnost kod adolescenata kao što imaju kod odraslih (npr. izostajanje iz škole u odnosu na izostajanje s posla). Nadalje, varijable su u originalnom instrumentu dihotomne (Da/Ne), pri čemu potvrđan odgovor donosi jedan bod, a negativan nulu, što onemogućava procjenu učestalosti i ozbiljnosti posljedica kockanja na psihosocijalno funkcioniranje pojedinca koje se svakom pojedinom česticom mjere. Iz svega navedenog, u ovom smo istraživanju pokušali prevladati neke od navedenih nedostataka, te smo modificirali dihotomne odgovore u kontinuirane (*nikad*

– *rijetko* – *ponekad* – *često*) kako bismo, između ostalog, povećali osjetljivost instrumenta. Odgovori na svakoj čestici boduju se na sljedeći način: nikad = 0, rijetko = 0.5, ponekad = 0.5, često = 1. S obzirom na postignuti broj bodova na originalnoj South Oaks Skali kockanja, sudionici se dijele u tri kategorije rizičnosti kockanja: (1) nepostojanje problema vezanih uz kockanje, (2) postojanje određenih problema vezanih uz kockanje i (3) moguće patološko kockanje. Originalni rasponi ostali su nepromijenjeni tj. nismo snižavali kriterije zbog činjenice da su sudionici adolescenti, no terminološki smo uskladili nazive kategorija zbog specifičnosti razvojne dobi sudionika (detaljnije opisano u poglavlju Uvod). U skladu s time, kategorije i kriteriji su sljedeći: 1. društveni kockari (0-1.5 boda), 2. rizični kockari (2-4.5 boda) i 3. problematični kockari (5-12 bodova). Maksimalan rezultat na ovom uzorku je 9 bodova, a instrument pokazuje dobru pouzdanost ($\alpha=,864$).

Inventar psihopatskih osobina mladih (Andershed, Kerr, Stattin i Levander, 2002) namijenjen je mjerenju psihopatskih tendencija mladih u dobi od 12 do 18 godina. Sastoji se od 50 tvrdnji za koje ispitanik na skali od 4 stupnja treba odrediti u kojoj se mjeri odnosi na njega (*1 – uopće se ne odnosi na mene; 2 – ne odnosi se na mene; 3 – prilično se odnosi na mene; 4 – u potpunosti se odnosi na mene*). Zanimljivost instrumenta je da mjeri psihopatska obilježja na neizravan način. Točnije, ona nisu definirana kao deficiti (npr. *Lažem više od drugih*) nego kao kvalitete koje se čine pozitivnim osobama s izraženim psihopatskim tendencijama (npr. *Mogu uvjeriti ljude da povjeruju gotovo u sve*). Tvrdnje su organizirane u 10 podljestvica: (1) neiskreni šarm, (2) grandioznost, (3) laganje, (4) manipulacija, (5) bezosjećajnost, (6) neemocionalnost, (7) izostanak kakanja, (8) impulzivnost, (9) traženje uzbuđenja i (10) neodgovornost. Navedene subskale čine tri međusobno povezana faktora: (1) Grandioznost-Manipulativnost mjeri interpersonalni aspekt psihopatije, (2) Bezosjećajnost-Neemocionalnost mjeri afektivni aspekt psihopatije, (3) Impulzivnost-Neodgovornost mjeri ponašajni aspekt psihopatije. Dopuštenje za korištenje Inventara dobiveno je od autora Henrika Andersheda, a utvrđena je dobre pouzdanost instrumenta na uzorku sudionika ovog istraživanja (Tablica 1).

Upitnik samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja – SRDP 2007 (Ručević, Ajduković i Šincek, 2009) sadrži 44 tvrdnje koje opisuju različite oblike delinkventnog i rizičnog ponašanja. Upitnik se sastoji od ukupno šest subskala: (1) prekršajna i lakša delinkventna ponašanja, (2)

Tablica 1. Pouzdanost Upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja (SRDP-2007), te Inventara psihopat-skih osobina mladih (YPI) u ispitivanom uzorku (N=261)

		Br. čestica	M	SD	α
YPI	Grandioznost-manipulativnost	20	42,97	11,20	,901
	Bezosjećajnost-neemocionalnost	15	32,91	7,03	,771
	Impulzivnost-neodgovornost	15	37,78	8,05	,845
SRDP-2007	Krade i razbojništva	14	1,17	,27	,780
	Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja	7	1,71	,63	,761
	Nepoželjna normativna ponašanja	3	1,92	,78	,604
	Korištenje ili zlouporaba psihoaktivnih tvari	6	1,19	,44	,778
	Rizična spolna ponašanja	6	1,37	,50	,776
	Nasilnička ponašanja	8	1,21	,33	,684

nepoželjna normativna ponašanja, (3) rizična spolna ponašanja, (4) korištenje ili zlouporaba psihoaktivnih tvari, (5) nasilnička ponašanja, (6) krađe i razbojništva. Sudionici na rasponu odgovora od 4 stupnja (*nikad, 1-2 puta, 3-5 puta i više od 5 puta*) odgovaraju koliko su se puta u životu ponašali na opisani način. Instrument na ovom uzorku pokazuje dobru pouzdanost (Tablica 1.).

3.3. Metode obrade podataka

Podaci su obrađeni u SPSS-15 programu za PC. Kako bi se ostvarili ciljevi ovog rada, uz metode deskriptivne statistike i računanja korelacija, provedena je hijerarhijska regresijska analiza.

3.4. Postupak provedbe istraživanja

Istraživanje je provedeno uz suglasnost Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa na način da su istraživači osobno otišli u škole, te su učenici grupno, u trajanju od jednog školskog sata, ispunjavali upitnik po principu *papir – olovka*. Sudionici su bili upoznati s glavnim ciljem istraživanja, te su mogli odustati u bilo kojem trenutku. Poštivala se anonimnost, te sva načela Etičkog kodeksa istraživanja s djecom (2003).

4. REZULTATI I RASPRAVA

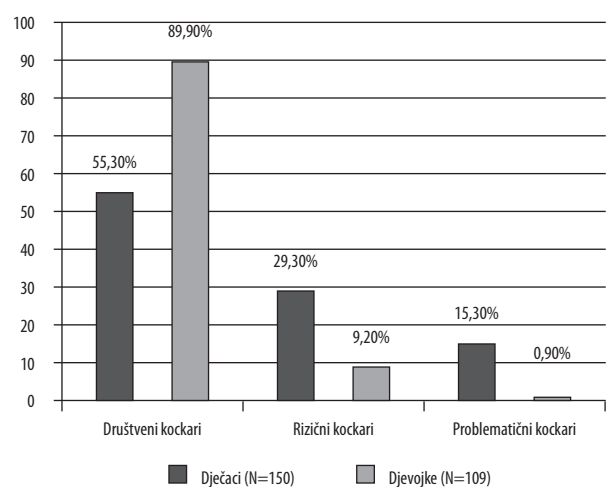
U uvodnom dijelu ovog rada navedeno je kako se muški spol smatra značajnim prediktorom problematičnog kockanja, odnosno kako je ono češće muški fenomen (slično kao i delinkventno ponašanje). U ovom istraživanju također postoje razlike u rizičnosti kockanja s obzirom na spol ($\chi^2=37,261$; $df=2$; $p<,001$) na način da mladići u većoj mjeri čine skupinu problematičnih kockara (Slika 1).

Na slici 1 uočavamo da su mladići značajno više zastupljeni u skupini adolescenata koji imaju razvijene probleme vezane uz kockanje. Od 100% mladića (N=150), njih gotovo 30% zadovoljava

kriterije za rizično kockanje, a nešto više od 15% za problematično kockanje. Drugim riječima, 45% mladića iz uzorka osjeća neke negativne psihosocijalne posljedice kockanja. Oko 90% djevojaka nema razvijene probleme, dok je udio djevojaka u kategoriji problematičnih kockara vrlo mali (0,9%), odnosno jedna djevojka zadovoljava ove kriterije.

Ovakvi su nalazi u skladu s istraživanjima inozemnih autora koji naglašavaju da kockanje dječaka i djevojaka treba promatrati kao zasebne fenomene (Huang i sur., 2007). Autori navode da se, s obzirom na rodne uloge, kockanje razlikuje i u svojim fenomenološkim obilježjima, te da motivacija za uključivanje u kockarske aktivnosti nije istovrsna kod mladića i djevojaka. U skladu s time, mladići su i rizičniji za razvoj problema vezanih uz kockanje.

S obzirom na navedeno, kao i zbog gotovo potpunog izostanka problematičnog kockanja u populaciji djevojaka, u daljnje obrade u ovom radu, uključili smo samo mladiće.

Slika 1. Grafički prikaz rizičnosti kockanja (kategorizacija rizičnosti prema SOGS-RA) s obzirom na spol; $\chi^2=37,261$; $df=2$; $p<,001$ (N=259)

Tablica 2. Pearsonove korelacije između tri bloka prediktorskih varijabli i kriterija

		SOGS
OP	Dob	,037
	Vrsta škole	,005
	Školski uspjeh	-,083
YPI	Grandioznost – Manipulativnost (G-M)	,288**
	Bezosjećajnost – Neemocionalnost (B-N)	,189*
	Impulzivnost – Neodgovornost (I-N)	,395**
SRDP-2007	Krađa i razbojništva	,582**
	Prekršajna ponašanja	,395**
	Nepoželjna normativna ponašanja	,426**
	Zloupotreba psihoaktivnih tvari	,208*
	Rizična spolna ponašanja	,346**
	Nasilnička ponašanja	,562**

*p<.05; **p<.01

OP = opći podaci; YPI = Inventar psihopatskih osobina mladih; SRDP-2007 = Uпитnik rizičnog i delinkventnog ponašanja

Tablica 2 sadrži korelacije između planiranih prediktorskih varijabli i mjere rizičnosti kockanja tj. ukupnog rezultata na South Oaks Skali kockanja (SOGS-RA). Od općih podataka provjerili smo korelaciju dobi, vrste škole i školskog uspjeha s ukupnom mjerom rizičnosti, međutim niti jedna od navedenih varijabli nije u značajnoj korelaciji s kriterijem. Iz tog razloga, u predviđeni model hijerarhijske regresijske analize, nismo uvrstili ovaj skup varijabli. U tablici 2 također uočavamo kako su svi faktori Inventara psihopatskih tendencija (Andershed, Kerr, Stattin i Levander, 2002), kao i prosječni rezultati na subskalama Uпитnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja (Ručević, Ajduković i Šincek, 2009) u značajnoj pozitivnoj korelaciji s mjerom rizičnosti kockanja. Impulzivnost-neodgovornost u području osobina ličnosti postiže najveću korelaciju ($r=,395$), dok krađe i razbojništva ($r=,582$), nasilnička ponašanja ($r=,562$) i nepoželjna normativna ponašanja ($r=,426$) postižu najveće korelacije u području rizičnog i delinkventnog ponašanja.

U prvom koraku hijerarhijske regresijske analize (tablica 3) provjerili smo doprinos psihopatskih tendencija u objašnjavanju rizičnosti kockanja. Ovaj regresijski model je značajan te objašnjava oko 17% varijance ($F=9,173$; $p<,001$). Uočavamo kako je impulzivnost-neodgovornost, kao ponašajni aspekt psihopatskih tendencija, najbolji prediktor ($\beta=,353$; $p<,001$), što je u skladu i s prethodno prikazanim inozemnim istraživanjima. U drugom koraku provjerili smo doprinos rizičnog i delinkventnog

Tablica 3. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za objašnjavanje rizičnosti kockanja mladića temeljem psihopatskih osobina ličnosti i rizičnog/delinkventnog ponašanja ($N=150$)

		1. korak	2. korak
		Standardizirani regresijski koeficijenti (β)	
YPI	Grandioznost manipulativnost	,162	,068
	Bezosjećajnost – neemocionalnost	-,088	-,083
	Impulzivnost – neodgovornost	,353***	,161
SRDP-2007	Krađe i razbojništvo		,322**
	Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja		-,002
	Normativna nepoželjna ponašanja		-,043
	Korištenje ili zloupotreba psihoaktivnih tvari		-,033
	Rizična spolna ponašanja		,189*
	Nasilnička ponašanja		,223
	R	,419	,653
	R²adj	,176***	,427***
	ΔR^2		,251***

*p<.05; **p<.01, ***p<.001

ponašanja, te je taj blok varijabli značajno objasnio dodatnih 25% varijance ($\Delta F=8,976$; $p<,001$), odnosno cjelokupni model objašnjava ukupno 42,7% varijance kriterija ($F=10,176$; $p<,001$). U drugom bloku značajni prediktori su imovinski delikti koji su mjereni subskalom Krađe i razbojništvo ($\beta=,322$; $p<,010$) te subskala Rizična spolna ponašanja ($\beta=,189$; $p<,050$). Standardizirani regresijski koeficijenti za sve značajne prediktore su pozitivni, dakle adolescenti s višim rezultatima na tim varijablama postižu i više rezultate na ukupnoj mjeri rizičnosti kockanja. Interesantna je činjenica da u drugom bloku faktor Impulzivnost-neodgovornost prestaje biti značajan prediktor ($\beta=,161$; $p>,050$). Drugim riječima, kada smo u model uvrstili konkretna rizična ponašanja, osobina ličnosti prestaje biti značajnim prediktorom. Ovakav rezultat, osim što predstavlja područje koje je svakako potrebno dodatno proučavati, temeljem raspoloživih informacija moguće je objasniti činjenicom da povećana impulzivnost i neodgovornost ne mora nužno, *per se*, biti prediktorom veće rizičnosti kockanja ukoliko nije prisutan element manifestiranja antisocijalnih ponašanja. Naime, mlada osoba može biti impulzivna i neodgovorna, ali se ne mora nužno antisocijalno ponašati, te u tom slučaju takvo obilježje nije prediktor rizičnosti kockanja. Stoga bismo mogli ustvrditi kako je potrebna negativna

sinergija ili kumulativni učinak impulzivnog i neodgovornog ponašanja, te antisocijalnih ponašanja kao jedinstvenog prediktora veće rizičnosti kockanja. Rezultati upućuju kako je rizično ponašanje manifestirano kroz imovinske delikte i neodgovorno seksualno ponašanje najbolji prediktor rizičnosti kockanja, zbog čega našu pretpostavku možemo samo djelomično prihvatiti. Posebno je interesantan podatak da se konzumiranje psihoaktivnih tvari u ovom istraživanju nije pokazao značajnim prediktorom, s obzirom na značaj koji ono dobiva u inozemnim radovima. Ovakav rezultat moguće je pripisati i različitom metodologijom istraživanja i obrada rezultata.

Područje koje bi svakako valjalo provjeriti daljnjim istraživanjima odnosi se na novija shvaćanja impulzivnosti koja ne promatraju ovu osobinu kao jednostavan, već višedimenzionalan konstrukt (Cyders i Smith, 2008). Skupina autora (Whiteside i Lynam, 2001, Cyders i sur., 2007, prema Cyders i Smith, 2008) faktorskom analizom postojećih mjera impulzivnosti identificirala je pet odvojenih, umjereno povezanih, dimenzija: (1) „negativna hitnost“ (tendencija ponašati se naglo kada smo uznemireni), (2) „pozitivna hitnost“ (tendencija ponašati se naglo kada osjetimo neuobičajeno pozitivno raspoloženje“), (3) „nedostatak planiranja“ (nemogućnost planiranja unaprijed), (4) „nedostatak ustrajnosti“ (nemogućnost zadržavanja vigilne pažnje na zadatak), (5) „traženje uzbuđenja“ (tendencija ka traženju novih i uzbudljivih iskustava). Autori navode da različite dimenzije impulzivnosti predviđaju različite aspekte ponašanja, od kojih neki nisu povezani s rizičnim ponašanjem. Također, i unutar rizičnih ponašanja postoje razlike, na način da traženje uzbuđenja korelira s učestalosti takvog ponašanja, a pozitivna i negativna hitnost koreliraju sa stupnjem rizičnosti tog ponašanja (Anestis i sur., 2007, Anestis, Selbi i Joiner, 2007, Cyders i Smith, 2007, Cyders i sur., 2007, Miller i sur., 2003, Smith i sur., 2007, prema Cyders i Smith, 2008).

5. ZAKLJUČAK

Adolescencija je životno razdoblje koje karakterizira egocentizam i testiranje društvenih ograničenja, što često uključuje participaciju u rizičnim ponašanjima ili činjenje lakših kaznenih djela (Magoon, Gupta i Derevensky, 2005). Uključivanje u kockarske aktivnosti pruža osjećaj uzbuđenja i avanture (Griffiths, 2002) i kao takvo je vrlo često dio normalnog odrastanja (Moore i Ohtsuka, 1997). U prilog tome govori i podatak da je 75% zagrebačkih srednjoškolaca kockalo barem jednom u životu (Dodig

i Ricijaš, 2011). No, kod određenog broja ljudi, kockanje prestaje biti samo vid povremene zabave te oni razvijaju probleme vezane uz kockanje koji se manifestiraju kroz narušavanje osobnog, obiteljskog te profesionalnog ili akademskog funkcioniranja. Posebno zabrinjava činjenica da je udio adolescenata u toj skupini mnogo veći nego udio odraslih osoba, a kockanje se često pojavljuje u korelaciji s drugim rizičnim i delinkventnim ponašanjima.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je najbolji prediktor rizičnosti kockanja sklonost uključivanju u neka druga rizična i delinkventa ponašanja, točnije krađe i razbojništva te rizična spolna ponašanja. Ovakav nalaz govori u prilog teoriji kako rizična ponašanja ne možemo promatrati zasebno već je češće riječ o onome što mnogi autori zovu *sindrom problematičnog ponašanja*. Usprkos činjenici da, kao što Fisher (1999, prema Delfabbro i Thrupp, 2003) naglašava, nije moguće točno utvrditi jesu li druga rizična ponašanja uzrok ili posljedica samog kockanja, ovo grupiranje problematičnih ponašanja ukazuje na to da bi se provjeravanje problematičnog kockanja trebao uvrstiti kao sastavni dio pri psihosocijalnoj procjeni mladih ljudi koji manifestiraju šire probleme u svojem funkcioniranju.

Rezultati nedvojbeno sugeriraju i da su potrebna daljnja istraživanja ove problematike u Republici Hrvatskoj, te kako bi trebalo sveobuhvatno pristupiti razjašnjenju nastanka i održavanja problematičnog kockanja. Pomoću kvalitetnih podataka mogli bi se kreirati adekvatni preventivni i tretmanski programi koji se u nedostatku empirijskih istraživanja često odgađaju. U takve bi programe trebalo, osim mladih osoba, uključiti roditelje, te širu zajednicu. Naime, studije pokazuju da većina roditelja kockanje svoje djece ne smatra problemom, posebno u usporedbi s drugim rizičnim ponašanjima (Campbell i sur., 2011). Njihovi stavovi prema kockanju adolescenata, znanje i svjesnost o potrebi preventivnih i tretmanskih programa, te činjenica da se često uključuju u kockarske aktivnosti zajedno sa svojom djecom, sugeriraju da se kockanje često smatra normom ponašanja. Također, važno je i senzibilizirati širu stručnu zajednicu, zakonodavca i priređivače, o prevalenciji kockanja mladih na našim prostorima kao i utvrđenim psihosocijalnim posljedicama, kako bi svi zajednički doprinosili društveno odgovornom priređivanju igara na sreću i smanjivanju štetnosti ovog javnozdravstvenog problema. Iz prikazanih rezultata jasno proizlazi kako je napore i aktivnosti potrebno usmjeriti prema poduzimanju konkretnih preventivnih mjera i kreiranju tretmanskih programa za populaciju adolescenata.

LITERATURA:

- Andershed, H. (2010): Stability and Change of Psychopathic Traits: What do we know? (U) Salekin, R.T., Lynam, D.R. (Ur.): Handbook of Child and Adolescent Psychopathy. Guilford Publications. Guilford Publications. New York. 233-250.
- Andershed, H., Kerr, M., Stattin, H., i Levander, S. (2002): Psychopathic traits in non-referred youths: A new assessment tool. (U) E. Blaauw, L. Sheridan (Ur.): Psychopaths: Current International Perspectives. Elsevier. The Hague. 131-158.
- Australian Government Productivity Commission (1999): Australia's Gambling Industries Inquiry report.
- Barnes, G.M., Welte, J.W., Hoffman, J.H., Dintcheff, B.A. (1999): Gambling and Alcohol Use Among Youth: Influences of Demographic, Socialization, and Individual Factors. Addictive Behaviors. 24 (6). 749-767.
- Brašnić, E., Ajduković, M., Ručević, S. (2009): Privrženost i razvojni rizici djece i mladih u dječjim domovima. Dijete i društvo. 11 (1/2). 157-181.
- Campbell, C., Derevensky, J., Meerkamper, E., Cutujar, J. (2011): Parents' Perception of Adolescent Gambling: A Canadian National Study. Journal of Gambling Issues. 25. 36-53.
- Cummings, T.N., LaBrie, R., Scanland, K.M., Shaffer, H.J. (1994): Pathological Gambling among Adolescents: Massachusetts Gambling Screen. Journal of Gambling Studies. 10 (4). 339-362.
- Cunningham-Williams, R.M., Cottler, L.B., Compton, W.M., Spitznagel, E.L. (1998): Taking chances: problem gamblers and mental health disorders – results from the St.Louis epidemiological catchment area study. American Journal of Public Health. 88. 1093-1096.
- Cyders, M.A., Smith, G.T. (2008): Clarifying the role of personality disposition in risk for increased gambling behavior. Personality and Individual differences. 45. 503-508.
- Delfabbro, P., Thrupp, L. (2003): The social determinants of youth gambling in South Australian adolescents. Journal of Adolescence. 26. 313-330.
- Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje: DSM-IV- međunarodna verzija s MKB šiframa (1996). Naklada Slap. Jastrebarsko.
- Dodig, D., Ricijaš, N. (2011): Obilježja kockanja zagrebačkih srednjoškolaca. Ljetopis socijalnog rada. 18 (1). 103-127.
- Etički kodeks istraživanja s djecom (2003): Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži. Zagreb.
- Gottfredson, M.R., Hirschi, T.A. (1990): A General Theory of Crime. Stanford University Press. Stanford, California.
- Griffiths, M. (2002): Gambling and Gaming Addictions in Adolescence. BPS Blackwell. Oxford.
- Gupta, R., Derevensky, J. (2000). Adolescent with Gambling Problems: From Research to Treatment. Journal of Gambling Studies. 16 (2/3). 315-342.
- Hardoon, K., Derevensky, J.L., Gupta, R. (2003): Empirical Measures vs. Perceived Gambling Severity Among youth – Why Adolescents Fail to Seek Treatment. Addictive Behaviors. 28. 933-946.
- Huang, J., Durand, F.J., Derevensky, J.L., Gupta, R., Paskus, T.S. (2007): Gambling and Health Risk Behaviors Among U.S. College Student-Athletes: Findings from a National Study. Journal of Adolescent Health. 40. 390-397.
- Hodgins, D.C. (2004): Using the NORC DSM Screen for Gambling Problems as an outcome measure for pathological gambling: psychometric evaluation. Addictive Behaviors. 29 (8). 1685-1690.
- Johansson, A., Grant, J.E., Kim, S.W., Odlaug, B.L., Gunnar Gotestam, K.G. (2009): Risk Factors for Problem Gambling: A Critical Literature Review. Journal of Gambling Studies. 25. 67-92.
- Ladouceur, R., Boudreault, N., Jacques, C., Vitaro, F. (1999): Pathological Gambling and related problems among Adolescents. Journal of Child and Adolescence Substance Abuse. 8. 55-68.
- Ladouceur, R., Bouchard, C., Rheaume, N., Jacques, C., Ferland, F., Leblond, J., Walker, M. (2000): Is the SOGS an accurate measure of pathological gambling among children, adolescent and adults?. Journal of Gambling Studies. 16 (1). 1-24.
- Ladouceur, R., Ferland, F., Poulin, C., Vitaro, F., Wiebe, J. (2005): Concordance between SOGS-RA and the DSM-IV Criteria for Pathological Gambling among Youth, Psychology of Addictive Behaviors. 19 (3). 271-6.
- Lesieur, H. R., Blume, S. R. (1987): The South Oaks Gambling Screen (SOGS): A new instrument for the identification of pathological gamblers. American Journal of Psychiatry. 144. 1184-1188.
- Magoon, M.E., Gupta, R., Derevensky, J. (2005): Juvenile Delinquency and Adolescent Gambling: implications for Juvenile Justice System. Criminal Justice and Behavior. 32 (6). 690-710.

- McLaren, V.V., Best, L.A., Dixon, M.J., Harrigan, K.A. (2011): Problem Gambling and the Five-factor model in University Students. *Personality and Individual Differences*. 50. 335-338.
- Međunarodna klasifikacija bolesti i srodnih zdravstvenih problema: MKB-10-deseta revizija (1994), Medicinska naklada. Zagreb.
- Mishra, S., Lalumiere, M.L., Williams, R.J. (2010): Gambling as a Form of Risk-Taking: Individual Differences in Personality, Risk-accepting attitudes, and Behavioral Preferences for Risk, *Personality and Individual Differences*. 49. 616-621.
- Moore, S.M., Ohtsuka, K. (1997): Gambling Activities of Young Australians: Developing a Model of Behaviour. *Journal of Gambling Studies*. 13. 207-236.
- Neal, P., Delfabbro, P., O'Neil, M. (2005): Problem gambling and harm: towards a national definition. The SA Centre for Economic Studies with the Department of Psychology, University of Adelaide. <http://www.gamblingresearch.org.au>
- Nower, L., Blaszczynski, A. (2004): A Pathways Approach to Treating Youth Gamblers. (U) Gupta, R., Derevensky, J.L (Ur.): *Youth Gambling Problems: A current perspective*. Kluwer Academic Publishers, Norwell, MA.
- National Opinion Research Center i National Survey of Gambling Behavior (1999): NORC DSM Skala problema vezanih uz kockanje.
- Petry, N.M. (2001): Substance abuse, pathological gambling and impulsiveness. *Drug and Alcohol Dependence*. 63. 29-38.
- Ručević, S., Ajduković, M. i Šincek, D. (2009): Razvoj upitnika samoiskaza rizičnog i delinkventnog ponašanja mladih (SRDP-2007). *Kriminologija i socijalna integracija*. 17 (1). 1-11.
- Sacco, P., Cunningham-Williams, R.M., Ostmann, E., Spitznagel, E.L. (2008): The Association Between Gambling Pathology and Personality Disorder. *Journal of Psychiatric Research*. 42. 1122-1130.
- Stinchfield, R., Winters, K.C. (1998): Gambling and Problem Gambling among youths. *ANNALS, AAPSS*. 556. 172-185.
- Vitaro, F., Arseneault, L., Tremblay, R.E. (1997): dispositional predictors of problem gambling in male adolescents. *American Journal of Psychiatry*. 154. 1796-1770.
- Volberg, R. A. (2002): Gambling and problem gambling among adolescents in Nevada. Report to the Nevada Department of Human Resources.
- Zakon o igrama na sreću (2009). *Narodne novine*, 87/2009.
- Welte, J.W., Barnes, G.M., Hoffman, J.H. (2004): Gambling, Substance Use, and other Problem Behaviors among youth: A Test of General Deviance Models. *Journal of Criminal Justice*. 32. 297-306.
- Welte, J.W., Barnes, G.B., Tidwell, M.O., Hoffman, J.H. (2009): Association Between Problem Gambling and Conduct Disorder in a National Survey of Adolescents and Young Adults in the United States. *Journal of Adolescence Health*. 45. 396-401.
- Welte, J.W., Barnes, G.M., Wieczorek, W.F., Tidwell, M.C., Parker, J. (2001): Alcohol and Gambling Pathology among US adults: Prevalence, demographic patterns and comorbidity. *Journal of Studies on Alcohol*. 62. 706-712.
- Winters, K.C., Stinchfield, R.D., Fulkerson, J. (1993): Toward the Development of an Adolescent Gambling Problem Scale. *Journal of Gambling Studies*. 9. 63-84.
- Winters, K.C., Stinchfield, R.D., Kim, L.C. (1995). Monitoring Adolescent Gambling in Minnesota. *Journal of Gambling Studies*. 11. 165-183.

GAMBLING OF ADOLESCENTS IN ZAGREB – ROLE OF PSYCHOPATHIC TRAITS, RISK AND DELINQUENT BEHAVIOUR

SUMMARY

This paper presents results of a pilot-study about adolescent gambling in the City of Zagreb. The survey was conducted during March 2010 in three Zagreb secondary schools: a grammar school, a four-year vocational school and a three-year vocational school. A total of 261 students from the first to the final year of their secondary education participated in the study (M=58.2%; F=41.8%). Age range of participants was from 13 to 19 years (Mage=16.51; SDage=1.15). The aim of this paper is to explore the contribution of psychopathic personality traits as well as risk and delinquent behaviour in explaining severity of gambling problems. Several instruments were used in the research: (1) Basic Demographic Characteristics Questionnaire, (2) South Oaks Gambling Screen - version revised for adolescents, SOGS-RA (Winters, Stinchfield i Fulkerson, 1993), (3) Youth Psychopathic Traits Inventory – YPI (Andershed, Kerr, Stattin i Levander, 2002) and (4) Youth Self-Reported Delinquency and Risk Behaviour Questionnaire - SRDP-2007 (Ručević, Ajduković i Šincek, 2009). Hierarchical regression analysis was performed only on a sample of boys (N = 150) since girls were not significantly represented in the group of risk / problem gamblers. The results of hierarchical regression analysis show that the best predictors of gambling severity among boys are the propensity to committing the crimes of theft and robbery, as well as the tendency to risky sexual behaviour. In other words, other risk and delinquent behaviour can greatly contribute to explaining gambling severity. Interestingly, the factor Impulsivity-Irresponsibility ceases to be a significant predictor when the behavioural aspect (risk and delinquent behaviour) is incorporated in the model. Findings in this paper are in accordance with foreign researches which support the thesis that gambling, although a specific behaviour in terms of its characteristics shouldn't be viewed separately, but rather as a part of a "problem behaviour syndrome".

Key words: gambling, adolescents, psychopathic traits, risk and delinquent behaviour.